

Україна

▣ **Літописання** До козацького літописання належить ряд історичних праць другої половини XVII - першої половини XVIII століть. Назва ця виникла і існує з огляду на дві причини. По-перше, авторами літописів були самі козаки. По-друге, писали вони головним чином про козацькі справи - війни та походи.

Століттями на території Київської Русі, а потім України священне ремесло історика (судді і описувача подій і осіб - від князів до простих смертних) було підвладне в основному ченцям. Біля витоків цілої плеяди монахів-істориків стоїть могутня постать ченця Києво-Печерської лаври, палкого патріота Нестора Літописця. На Україні епоха Нестора та його продовжувачів змінилася епохою козацького літописання. Та ж сама козацька старшина, що набула освіти і вдома, і в закордонних університетах, у другій половині XVIII століття здійснила ще один переворот у історіописанні - перехід від літописів до наукових історичних творів. Не викликає подиву, що перші з цих праць були присвячені саме історії запорізького козацтва.

Серед першопрохідців знаходимо й ім'я Петра Івановича Симоновського, випускника Києво-Могилянської академії, студента Кенігсбергського, Галльського, Лейпцігського та Паризького університетів, автора «Короткого опису про козацький малоросійський народ та його військові справи».

Та повернемося до літописів та козаків-літописців. Імена деяких з них ще достеменно не відомі історикам. Ось перед нами «Літопис Самовидця» (Київ, 1971 р.) - видання, підготовлене знавцем українського літописання Ярославом Івановичем Дзирою. «Самовидець» - це, звісно, умовна назва справжнього автора літопису. Не виникає сумніву, що це був козак, учасник подій визвольної війни 1648-1654 рр., пізніше - діяч гетьманської адміністрації, але точніше визначити особу автора, та ще й так, щоб ні у кого не залишилося найменшого сумніву, поки що не вдається.

Одні вчені вважають автором «Літопису» корсунського полковника Федора Кандибу, інші - козацького писаря Івана Биховця. Найбільше прихильників зібрала думка про те, що загадковим автором був перший підскарбій Війська Запорізького Роман Ракушка-Романовський. Дійсно, біографія цієї цілком реальної людини практично повністю збігається з реконструйованою вченими біографією Самовидця. «Літопис Самовидця» - перше узагальнююче оповідання про події на Україні у другій половині XVII ст., часу, коли козацтво визначало основні напрями політичного та культурного розвитку українських земель.

Ім'я іншого козацького літописця - автора «Дійствія презільной и от начала поляков кравшой небывалой брани Богдана Хмельницкого, гетмана Запорожского, с поляками...» - відоме точно. Це - гадяцький полковий осавул, а згодом обозний, суддя і, нарешті, полковник Григорій Іванович Грабянка. Головну увагу літописець приділив подіям визвольної війни українського народу, з симпатією писав про Богдана Хмельницького, його сподвижників: М.Кривоноса, І.Богуна та інших народних ватажків. Зі сторінок літопису Грабянки промовляв до сучасників палкий патріот, людина смілива, освічена і надзвичайно обдарована.

Найплодовитішим козацьким літописцем був канцелярист Війська Запорізького Самійло Васильович Величко. У фундаментальній праці С. Величко подав узагальнюючу картину боротьби українського народу проти поневолювачів протягом середини - другої половини XVII ст. Саме Величко першим в українській історіографії детально обґрунтував вживання таких понять, як «Україна» та «український народ». Твір написано майстерно, він має значення не тільки як цінне історичне джерело, але й пам'ятка української літератури та мови.

Козацькі літописи XVII-XVIII ст. є свідченням високої як на той час політичної та історичної культури козацтва. Складали їх звичайно представники козацької верхівки, і це, безперечно, позначилося на їх змісті.

Та не треба вважати, що широкі маси козацтва, козацька голота була німою. Крім того, що саме ця частина козащини разом з селянством виступала головним творцем історії, вона залишила після себе свої «історичні твори». Думи та історичні пісні - це соціальна пам'ять народу, його бачення життя та історії, - неоціненне багатство, яке, незважаючи на всі перешкоди, дійшло до нас. Творцями та зберігачами народного епосу були кобзарі.

Джерело: Мицик Ю.А., Плохій С.М., Стороженко І.М. Як козаки воювали. - Дніпропетровськ : Промінь, 1990. - С. 247-250.

Переведення в електронний вигляд: Волкова К.Ф.

На нашому сайті Ви можете дізнатися більше про козацтво:

- [Козацтво](#)
- [Козацька доба](#)

[У разі використання матеріалів цього сайту активне посилання на сайт обов'язкове](#)